

„explicitè. At coram infidelibus non videtur hoc necessarium; sed sufficit, ut coram ipsis abstineant ab actibus infidelitatis, deponantque habitum protestativum falsæ religionis; & curent, ut successu temporis cognoscant etiam infideles vel ab ipsis, vel ab aliis, eorum abjuramentum, licet id etiam cum periculo vitæ.”

XVIII. In Concilio tamen Provinciali Albano, superius memorato, cap. 2. dum agitur de huiusmodi apostatis ad Fidem redeuntibus, sancitur quidem, ne Sacramentorum fiant participes, nisi, facta prius abjurazione, publicè se more Christianorum gerant, iisdemque interdicitur, ne in posterum quidquam agant, quod Mahumetanæ sectæ professionem includat; at nihil additur, quo iidem obstringantur efficere, ut eorum resipiscentia, & abjuratio progressu temporis infidelibus perspecta fiat, etiam cum proprio discrimine. Insuper cum in veteri, tum in recentiori Ecclesiæ disciplina nihil planè occurrit de huiusmodi onere sive obligatione; adnotantque opportunè Theologi, præceptum extrinsecæ Fidei professionis, qualis esset manifestatio illa emissæ abjuramentis, infidelibus faciendæ, recenseri inter præcepta affirmativa, quæ unquam non semper neque ad semper obstringunt. Accedit denique, quod verba illa Decreti à Cardinali Albitio allati: & curent, ut successu temporis cognoscant etiam infideles vel ab ipsis, vel ab aliis, eorum abjuramentum, licet id etiam cum periculo vitæ; nil aliud sunt, quam verba Theologorum, qui tunc sententiam suam rogati fuerunt, quæ tamen minimè scripta leguntur in Decreto, quod in Archivo Sacræ Inquisitionis asservatur, & hac formula conceptum est: *In generali Congregatione habita die 18. Julii 1670. relato casu transmissio à Congregatio-*

ne de Propaganda Fide, proposito à Fratre Francisco Longobardo Ordinis Minimorum Missionario Tuneti in Africa, videlicet an apostata à Fide Christiana, ad penitentiam redeuntis, cogendi sint ad retractandam explicitè & publicè coram infidelibus cum periculo vitæ, sicut negarunt Fidem; an verò sufficiat coram fidelibus publicè & explicitè abjurare apostasiam in propriis balneis, quæ sunt captivorum carceres, & implicitè apud infideles, abstinendo ab actibus infidelitatis, & deponendo habitum; Sanctissimus Dominus Noster censuit, apostatas à Fide, redeuntes ad penitentiam, non teneri ad abjurandam apostasiam publicè coram infidelibus, sed sufficere, ut eam abjurent in balneo coram fidelibus, abstinendo ab actibus infidelitatis, ac deponendo habitum infidelium, quatenus sit protestativus falsæ religionis; si verò sit æquivocus, posse illum deferre. Quod si ex illa delatione, ratione personæ, aliqua oriatur suspicio, teneri aufugere, cum primum poterit. Itaque allato genuino Decreti contextu, propositio postulato fit satis.

CAPUT XXI.

De postulato proposito circa Matrimonium in infidelitate contracta ab iis, qui postea ad Christianam religionem convertuntur.

Matrimonii inter infideles contracti vinculum solvitur, ubi alter ex conjugibus ad Christi Fidem convertitur, alter verò requisitus, ut vel eandem Fidem amplectatur, vel thori societatem sine contumelia Creatoris servare consentiat, utramque conditionem obfirmatè recusat. De hac materia actum à Nobis est superiore lib. 6. cap. 4. num. 3. Nec omittendum

dum hinc esse ducimus id quod die 23. Januarii 1603. responsum fuit Episcopo hac ipsa de re sciscitanti; sicuti videre potest lib. 10. Decretor pag. 55. „Sacra Congregatio censuit ita respondendum, minimè posse prædictos ad veram Fidem conversos accipere alias fideles uxores, nisi prius constiterit, utrum primæ voluerint cum eis permanere, vel non. Quod si noluerint cohabitare, vel si voluerint, non tamen absque contumelia Creatoris, vel ut conversos ad mortale peccatum pertrahant; tunc posse eos alias fideles accipere uxores. Si cohabitare absque Creatoris contumelia velint, & absque eo quod conversos ad mortale peccatum pertrahant, quamvis veram agnoscere Fidem noluerint, non posse conversos alias fideles accipere uxores. Non sufficere ea quæ proponuntur, nempe loci distantiam, difficultatem, ac præsumptionem, cum constare debeat de voluntate ipsarum uxorum infidelium.” Neque aliud hac in re addendum remanet, nisi quod Superiori Ecclesiastico onus incumbit adhibendi vigilem curam, ne infideli conjuge in societatem thori consentiente, id mali sequatur, ut neophytus ad vomitum redeat, & in pristinas infidelitatis tenebras prolabatur. Cohabitatio cum infideli conjuge, etiam remota Creatoris contumelia, videtur vetita à Concilio Toletano IV. in Can. *Judæi qui Christianas*, 28. quæst. 1. Eadem tamen expressè permittitur, cap. *Quanto*, &c. cap. *Gaudemus, de divortiis*, quæ multo tempore post Toletanum canonem edita fuisse constat. Non desunt tamen Theologi clari nominis, qui gravi spectato periculo, cui ex societate cum infideli conjux fidelis exponitur etiamsi ille sine Creatoris

contumelia se cohabitaturum polliceatur, adhuc tamen societatem huiusmodi illicitam esse contendunt. Videri hac de re possunt Pontius de *Matrim. lib. 7. cap. 48. num. 8. & seq.* à Breno in *Manual. Missionar. Oriental. tom. 2. lib. 3. c. 5. quæst. 1. num. 16.* At satis rectè sentire videtur Cabassutius, qui in *Theor. & Prax. Jur. Canon. lib. 3. cap. 27. n. 10. & 11.* hujus dubii resolutionem pendere affirmat à casuum circumstantiis, & moribus regionum.

II. In relationibus Episcoporum, atque Missionariorum, sequentes duo casus sæpè reperti sunt occasione præbuisse, ut postulata proponerentur Congregationi de Propaganda Fide, & ab hac deinde, ut moris est, ad Congregationem Concilii, vel ad alteram universalis Inquisitionis transmitterentur. Primus videlicet de infideli aliquo ad Christi Fidem converso, qui propriæ sectæ errorem sequendo, plures duxit, & habet adhuc uxores; cumque ignoretur, an prima ex istis Christianam Religionem amplecti velit, secunda verò, aut tertia ad id promptam se exhibeat; dubitatur an permitti possit marito, ut prior illa relicta, posteriori, de cujus animo ad conversionem parato satis constat, deinceps adhærebat, etiamsi prima dumtaxat justa uxor ex omnibus censeri debeat, uti docet Sanctus Thom. in 4. sent. dist. 39. q. unic. art. 3. ad 4. quem passim sequuntur alii Theologi, sicuti videre est apud Sanchez de *Matrim. lib. 2. disp. 73. num. 4. & 5.* Alter casus est, cum aliqui, qui in statu infidelitatis matrimonio juncti erant, Christianam Religionem amplexi, Christianum conjugem accipere cupiunt, sed penitus ignorant, ubinam gentium sit primus-conjux, & utrum adhuc sit inter vivos, cum in captivitate incidit à multo tempore,

& in longinquas remotasque regiones abductus fuerit. His itaque evenientibus casibus, incerti quid consilii caperent, quamque agendi rationem, & regulam sequerentur, tum Ordinarii Præsules, tum Missionarii prædictæ Congregationis, & Sedis Apostolicæ sententiam exquisierunt.

III. Duo Summi Pontifices, S. Pius V. & Gregorius XIII. opportunas hoc in genere agendi regulas statuere non omiserunt, juxta quas efformatæ semper exinde sunt responsiones ad ejusmodi postulata, quoties ab iis regionibus transmissa fuerunt, de quibus in Apostolicis ditorum Pontificum litteris actum fuit. Cum enim hæc certas quasdam rationes unicè respiciant, minimè possunt ad alias extendi, quantumvis id suadere videretur identitas, aut paritas rationis, quemadmodum paulò post observabimus. Et quidem S. Pius V. in Apostolicis suis litteris, quarum initium est *Romani Pontificis*, impressis in 5. p. *Constitutionum Apostolicarum pro Missionibus Sinarum, & Tunikini, &c. edit. Paris 1676.* exponit, quod Indis, qui plures in infidelitate uxores habuerant, si quando ad Fidem convertebantur, in more positum erat, ut eam quisque uxorem retineret, quæ secum unâ Christum Deum agnoscere, ejusque Fidem amplecti consentiebat. Id verò magnas secum ferebat difficultates; cum & sapissimè contingeret, ut illæ, quæ cum maritis Christianam Religionem amplectebantur, uxores primæ non essent; & aliunde arduum nimis esset eosdem Indos ab iis mulieribus divellere, quæ unâ cum ipsis ad Baptismum sese offerebant. Itaque, ut his difficultatibus, malisque occurreret, Sanctus Pontifex sequentem edidit declarationem: «Ideo Nos, statui dictorum Indorum paterno affectu benignè

consulere, atque ipsos Episcopos, & Ministros hujusmodi scrupulis eximere volentes, motu proprio, & ex certa scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine; ut Indi, sicut præfertur baptizati, & in futurum baptizandi; cum uxore, quæ cum ipsis fuerit baptizata, & baptizabuntur, remanere valeant, tamquam cum uxore legitima, aliis dimissis, Apostolica auctoritate, tenore præsentium, declaramus matrimonium hujusmodi inter eos consistere.” Gregorius XIII. in suis litteris incipientibus: *Quoniam sæpè contingit, quæ impressæ habentur apud Pontium, de Matrim. lib. 7. c. 48. num. 23.* cum exposuisset, persæpè contingere, ut ab Angola, & Æthiopia, ac Brasilia in captivitatem abducerentur, & in remotas longè regiones deferrentur homines uxorem habentes, foeminaque conjugali nexu conjunctæ; qui autem, vel quæ in propriis regionibus remanebant, sese dispositos, vel dispositas exhiberent, ut Christianæ Religionis nomen darent, & Christifidelem conjugem accipere se velle ostenderent, magnas illicò excitari solere difficultates, utrum matrimonium, sine quo Baptismum fortassè non sumerent, inire possent; propterea quod ignoraretur, num primus conjux, cum quo in infidelitatis statu matrimonium contraxerant, adhuc in vivis esset; his omnibus expositis opportunum comparare volens remedium, Episcopis, Parochis, & Societatis Jesu Præbyteris ad excipiendas Sacramentales Confessiones approbatis; qui in his regionibus degerent, facultatem & auctoritatem concessit dispensandi cum quibuscumque utriusque sexus Christifidelibus incolis dictarum regionum, & servis ad Fidem conversionis, qui ante Baptismum matrimonium contraxerant, ut eorum quilibet, etiam

etiam superstite conjuge infideli & ejus consensu minimè requisito, responso non expectato, matrimonia cum quovis fidei, aliàs tamen ritè contrahere, & eis postea carnali copula consummatis, quoad vixerint, remanere licitè valeant. Cumque idem Pontifex animadvertisset, fieri posse, ut post secundum initum matrimonium primus conjux repentè prodiret, affirmans, se præpeditum fuisse, quominus voluntatem suam de amplectenda Religione Christiana manifestaret, vel etiam se jampridem Christianos ritus amplexum fuisse, antequam secundum illud matrimonium celebraretur; idcirco in iisdem litteris hoc addidit, expressumque voluit, ut his non obstantibus secundum matrimonium validum & firmum haberetur: *Quæ quidem matrimonia, etiamsi postea innotuerit, conjuges priores infideles suam voluntatem justè impeditos declarare non potuisse, & ad Fidem etiam, tempore transacti secundi matrimonii, conversos fuisse, nihilominus rescindi nunquam debere, sed valida & firma esse.*

IV. Apostolicarum hujusmodi Constitutionum tenorem perpenderentes nonnulli, arbitrati sunt, prædictos Romanos Pontifices, in favorem Fidei, extraordinaria sua auctoritate uti voluisse, quæ matrimonium in infidelitate consummatum dissolvere valebant. Sunt enim Theologi, & quidem magni nominis, qui in Romano Pontifice hujusmodi potestatem agnoscunt, ea potissimum adducti ratione, quod vinculum matrimonii rati inter fideles multò fortius sit matrimonio inter infideles consummato; undè, cum Pontifex illud auctoritate sua dirimere possit, multò magis hoc alterum dissolvere valebit; Ita ratiocinatur Navarrus *cons. 3. lib. 3. à n. 12. tit. de conversione infidelium*; quem sequuntur Sanchez *de Matrim. lib. 2. disp. 17. per tot. &*

Layman. *Theol. moral. tom. 2. lib. 5. tract. 10. part. 2. cap. 3. sub num. 2.* Verum negari nequit, complures alios esse huic opinioni contrarios; qui scilicet negant, matrimonii rati vinculum inter fideles fortius esse vinculo matrimonii, quod inter infideles fuerit consummatum; matrimonium enim ratum eam Christi Domini unionem significat, qua se per gratiam animabus justorum communicat; matrimonium verò consummatum eam repræsentat unionem, quo idem Dominus noster per Incarnationem cum Ecclesia sese conjunxit, juxta Innocentii III. responsum in *Cap. Debitum. de bigamis*; ex quo sequitur, minimè certum esse principium illud, quod scilicet matrimonium inter fideles ratum, fortius sit vinculo matrimonii inter infideles consummati. Legi potest Ven. Cardinalis Bellarminus *Controv. tom. 2. lib. 2. de Monachis cap. 38. §. ad primam rationem, & tom. 3. lib. 1. de Sacramento Matrimonii cap. 4. §. 1. & seq.* Et quidem matrimonium etiam inter infideles consummatum unionem illam significat Christi cum Ecclesia per Incarnationem; sicuti egregiè advertit Cardinalis de Lauræa *de Matrimon. disp. 16. art. 11. §. 6. num. 231.* Quod adeo veritati conforme censuit Vazquez in *3. part. D. Thoma tom. 4. disp. 2. sub num. 57.* ut absque erroris nota id negari non posse docuerit: *Habet ergo hujusmodi infidelium matrimonium quidquid necessarium est, ut sit signum conjunctionis Christi, & Ecclesie, idque usque adeo verum est, ut sine nota aliqua negari non posse censeam.* De hac materia fusè Nos ipsi egimus, cum in minoribus officio Secretarii Congregationis Concilii fungeremur, in Discursu, quem exaravimus in elucidationem ejusdem causæ *Florentinæ*, positæ die 29. Martii 1727. quique editus

tus legitur *t. 4. Thesauri Resolutionum*. Itaque de ea, quæ ibi diximus, hic nihil addemus; sententiam verò nostram de præmissis Constitutionibus declarantes, dicimus, duos illos summos Pontifices expositis sibi difficultatibus consulturos, nihil aliud egisse, quam canonicarum legum rigorem temperare in eo quòd pertinet ad judicialem interpellationem, quæ infideli conjugii faciendæ esset, utrùm velit ad Fidem converti, illius mentis declarationem expectando per congruum tempus ab ipsa lege, aut à Superiore Ecclesiastico constitutum. Id satis apertè colligitur ex ipso Brevi S. Pii Papæ V. ubi leguntur hæc verba: *Maximè quia difficillimum foret primum conjugem reperire*. Idemquè clarè etiam inferitur ex aliis Gregorii XIII. litteris, in quibus inter cætera hæc habentur: *Dummodò constet, etiam summarè & extrajudicialiter, conjugem absentem moneri legitimè non posse, aut monitam, intra tempus eidem monitioni præfixum, suam voluntatem non significasse*. Matrimonium ab infidelibus in statu infidelitatis initum & consummatum Divina lex solvit, cum altero conjugum ad Fidem converso, alter neque converti vult, neque sine contumelia Creatoris cohabitare consentit; juxta præceptum Apostoli in epistola 1. ad Corinthios c. 7. Ex hoc principio alterum veluti consequens deductum fuit, ut conjux conversus conjugem infidelem requirere ac interpellare debeat, ut mentem suam super ea re apertè declararet. Verùm si aut ignoretur, ubinam infidelis degat, ac moraliter impossibile judicetur in hujusmodi cognitionem venire, aut si, ejusdem habitata notitia legitima interpellatio eidem fieri non posse dignoscatur; cum in hisce circumstantiis aliqui magnæ as-

timationis Auctores interpellationem omitti posse censeant, plenamque fidei conjugii libertatem esse dicant, ut novas nuptias, dummodò cum persona Catholica, contrahat; nemo non videt, quanto majori jure, iisdem urgentibus circumstantiis, summus Pontifex ab ea interpellatione faciendæ eximere possit fidelem recens conversum, eique liberas nuptias cum alio fidei permittere. Id autem est, quod in Apostolicis suis litteris duo illi Romani Pontifices præstiterunt; admittendo scilicet, in favorem Fidei, loco formalis, & rigorosæ interpellationis, extrajudicialem illam notitiam, quod vel omnino ignoretur, ubinam gentium degat infidelis conjux, vel saltem ratio non suputet eundem judicialiter interpellandi, atque huic interpellationi præfatam notitiam subrogando. In quo profectò nullus extraordinariæ illius protestatis usus apparet, quæ vinculum matrimonii in infidelitatis statu consummati dissolvere in animo habuerint; sicuti egregiè animadvertit Pontius de Matrim. lib. 7. cap. 28. num. 22. "Dispensavit certè, ac supplevit (loquitur de S. Pio V.) monitionem Jure præscriptam. Similem etiam dispensationem concessit Gregorius XIII. &c. Nec verò ex ea dispensatione colligitur, dissolvisse Pontificem matrimonium consummatum infidelium; sed cum Pontifex possit Jus Divinum interpretari, & ex Divino privilegio dissolvatur matrimonium in favorem Fidei, cum infidelis non vult cohabitare cum fidei, declarat Pontifex, neum casum verificari, quando tanto tempore fidei non requiritur ab infideli, & tanta terrarum spatia impediunt, atque adeo jam tunc posse uti Divina concessione, & ad secundas transire nuptias."

V. Verricellus in suo Tractatu de Apos-

Apostolicis Missionibus tit. 4. de privilegii Regularium quæst. 98. dub. 16. diversæ videtur esse sententiæ, & in eam propendere, ut prædictæ Apostolicæ Constitutiones solutionem vinculi matrimonii in infidelitate consummati reverà importet; etenim animadvertit, Gregorium XIII. in suis litteris usum esse sequentibus verbis: *Nos attendentes, hujusmodi connubia inter infideles contracta, vera quidem, non tamen adeo rata censeri, ut necessitate suadente, dissolvi non possint*; præterea eundem concessisse Episcopis, Parochis, & Missionariis facultatem dispensandi cum neophytis, ut cum fidei possint matrimonio conjugii, etiam supervivente conjugè infideli, & ejus consensu minimè requisito, responso non expectato. Verùm ex his inferri rectè non potest, voluisse Pontificem matrimonia in infidelitate contracta, & consummata, Apostolicæ auctoritatis plenitudine, dirimere. Siquidem in iisdem Gregorii litteris expressa mentio fit Juris Divini, quo matrimonii vinculum tollitur, si conjux infidelis ad viam veritatis venire renuat; nec alia Episcopis, Parochis, & Missionariis dispensandi facultas conceditur, quam super judicialis interpellationis rigore, ut supra observavimus. Quod majorem videtur involvere difficultatem, illud est, quod ex Gregorii Pontificis definitione, conjux ille, qui post fidem susceptam novo se connubio cum fidei sociavit, jubetur in eo perseverare, etiamsi primus ille infidelis repente compareat ostendatque, se justis ex causis præpeditum fuisse, quominus voluntatem suam de eadem Fide amplectenda manifestaret, & quod magis est, etiamsi affirmet, & probet, se jam fuisse Christianis sacris initiatum, quo tempore alter conjux, se absente

& ignorante, secundum matrimonium contraxit; quod quidem non videtur fieri aliter posse, nisi vinculum matrimonii in infidelitate initi, & consummati, dissolvatur & auferatur. Sed eadem semper recurrit superius allata responsio: primum scilicet matrimonium nequaquam dici posse solutum à summo Pontifice, benè verò à Jure Divino; nihilque in hac re à Pontifice fieri, quam peculiaribus ita suadentibus circumstantiis, rigorem judicialis interpellationis auferre. Non inficiamus, soluto matrimonio ex capite impotentiae, quæ judicetur esse perpetua, si fortè contingat, ut post novas nuptias à non impedito conjugè celebratas, conjux ille, qui perpetuo impotens credebatur, subeundis matrimonii oneribus reddatur idoneus, debere alterum illum conjugem, secundo thoro relicto, ad primi jura redire, juxta sanctiones canonicas in Cap. Laudabilem, & Cap. Fraternitatis defrigidus & maleficiatis, & Can. Requisivisti, 33. quæst. 1. præter alia plura, quæ legi possunt apud S. Thomam in 4. sent. dist. 34. q. 1. art. 2. Sed hoc ad rem nostram non facit. Matrimonium enim ab impotente impeditoque contractum, non alia de causa dirimitur, nisi ratione impotentiae, impedimentique perpetui; nam si hæc perpetua non essent, sed temporaria, nullus profectò fuisset locus matrimonii vinculo dissolvendo; itaque impotentia, impedimentoque cessantibus, secundi matrimonii nullitas detegitur, & primi stabilitas reviviscit. Contrà verò, cum dirimitur matrimonium, vel quia judicialiter interpellatus primus conjux actu recusavit Christianam fidem amplecti, aut saltem sine contumelia Creatoris cohabitare, vel quia hujusmodi judiciali interpellationi, Apostolica auctoritate, & ratione circumstantiarum, subrogatæ fuerunt ad eundem

dem effectum extrajudiciales notitiæ, de quibus supra; in hisce casibus, si conversus alteri nubat, secundum hoc matrimonium ita validum & firmum est, ut & ipse ad priorem conjugem amplius reverti nequeat, & conjux primus jux illud omne perdidit, quod in contrahendo priore matrimonio acquisierat. Primum enim matrimonium eo ipso momento, & quidem irrevocabiliter, solutum remanet, quo conjux conversus ad alias nuptias cum fideli transiit; sive quia in hanc libertatem vindicatus fuerit Jure Divino, propterea quod infidelis conjux, judicialiter interpellatus, evangelicæ veritati, aut innocuæ cohabitationi se denegaverit; sive quia peculiare rerum circumstantiæ viam aperuerint indulto Apostolico, quo sublata fuit interpellandi necessitas; quod quidem Indultum, cum nulli conditioni sit alligatum, secundi matrimonii validitatem & firmitatem perpetuò asserit, & reditum intercludit ad prima conubia, etiamsi quis probare contenderet, primo conjugii interpellato non fuisse liberum respondere, vel eum jam tunc Christianæ Religionis amplectendæ paratum fuisse, immò ante illam diem, qua secundum matrimonium à conjugate converso celebratum fuit, ipsum quoque Christo nomen dedisse, & Baptismum suscepisse.

VI. Quemadmodum supra diximus, duæ illæ S. Pii V. & Gregorii XIII. Constitutiones certas quasdam regiones tantummodò complectuntur, neque verò, ut superius pariter asseruimus, extendi possunt ad alias, quantumvis rationis, & circumstantiarum paritas, aut identitas id suadere videatur; quod etiam animadvertit Verricellus de Apostolicis Missionibus tit. 4. de Privileg. Regular. quæst. 98. num. 181. Porro inter facultates, quæ Episcopis, & Vicariis

Apostolicis Asiæ, Africa, & America, necnon Præfectis Missionum in iisdem partibus tribuuntur, hanc etiam, quæ sequitur, legere est, his verbis expressam: "dispensandi cum Gentilibus & infidelibus plures uxores habentibus, ut post conversionem, & Baptismum, quam ex illis maluerint, si etiam ipsa fidelis fiat, retinere possint nisi prima voluerit converti." In qua quidem formula nulla fit mentio de facultate dispensandi super juridica illa, & formali interpellatione, quæ primo conjugii fieri debet, ut mentem suam de Christi Fide amplectenda declaret, & subrogandi in illius locum aut extrajudiciales notitias, aut alias circumstantias, & argumenta, quæ suadeant, improbabile omninò esse, primum conjugem ad Christianam Religionem converti velle; id quod expressè concessum legitur in duabus illis Apostolicis Constitutionibus S. Pii V. & Gregorii XIII. Itaque locus est inquirendi qua ratione se gerere debeant illi quibus permissus est ejus formulæ usus, si ignorari contingat, quas regiones incolat primus conjux, & maxima appareat probabilitas, eundem, si juridicè interpellaretur, Religionis Christianæ minime consensurum. Facile est huic malo remedium, cum casus in iis regionibus accidit, quæ non magno à nobis intervallo distant, uti colligitur ex Decreto Congregationis Concilii edito die 8. Junii anni 1611. lib. 11. Decret. pag. 100. Decreti verba sunt hæc: *Hoc supplicii libello in Sacra Congregatione Concilii Tridentini proposito, ac deinde ad Sanctissimum D. N. Paulum V. relato. Sua Sanctitas die 21. Junii 1611. ex sententia Congregationis facultatem fecit Illustrissimo Ordinario Neapolitano, ut possit dispensare cum hac Juvene, quæ ante susceptum Bap-*

tismum in partibus Turcarum matrimonium contraxerat, ut superstite etiam conjugate Turca, & consensu ipsius minime requisito, & responso non expectato, matrimonium cum quovis fideli contrahere possit, ita ut etiam postea, si ipse infidelis vel ad Christianam Religionem converteretur, vel cum ea cohabitare paratus esset sine injuria Creatoris, tamen hoc matrimonium posterius ratum, & indissolubile maneat, dummodò tamen ipsi Illustrissimo Ordinario summarè & extrajudicialiter constet, conjugem absentem moneri legitime non posse. Cum verò casus in aliqua à nobis remotissima regione contingit, tunc ea necessitas, qua facultatem illam à Romano Pontifice petere, eamque ab Urbe expectare coguntur Episcopi, & Missionarii, ut Christianos recens conversos ab hujusmodi juris solemnitatibus eximere valeant, res est profectò, ob immensas locorum distantias, gravissimis subjecta molestiis, atque difficultatibus. Opportunum igitur foret, præmissæ formulæ illud ipsum adungere, quod de omittenda interpellatione primi infidelis conjugis in laudatis duorum Pontificum litteris continetur; ne Missionarii in eas adducantur angustias, ut periculo proprio, opinionem illam non satis tutam in praxi sequantur, quæ scilicet ponit judicialem interpellationem licitè omitti posse, quoties aut fieri re ipsa nequit, aut, si fieret, nullius utilitatis fore reputatur; de qua opinione actum à Nobis est superiore lib. 5. cap. 4. num. 3. Illud autem proculdubio necessarium existimamus, ut cum responsa dantur interrogationibus, & postulatis, quæ circa hanc materiam ex variis Orbis partibus ad Congregationes Urbis deferantur, percunctantibus apertè significetur, ut cum à neophy-

to matrimonium contrahitur cum secundo, vel tertio conjugate eandem Christi Fidem amplexo, propterea quod primus in infidelitatis tenebris remansit, omninò curent, ut consensus inter eos sub debita forma renovetur; nullius enim roboris, Divina æquè, ac naturali lege, fuit consensus ille, quem ipsi antea in infidelitate sibi mutuò præstiterunt, prioribus nuptiis constantibus. Quod si in Apostolicis litteris, aut in prædicta formula, de eo consensu iterando nulla fit mentio; satis tamen id ex sacrarum legum sanctionibus apertè deducitur; nec ullus esse potest locus dispensationi, quæ à consensus renovatione in hujusmodi casibus eximat. De hac re videndi sunt Sanchez de Matrim. lib. 2. disp. 35. & Sylvius in Supplemento, seu Additionibus ad 3. part. quæst. 45. art. 2. quæst. 2. ubi pluribus probant, etiam tunc à conjugibus renovandum esse consensum, cum summus Pontifex talem dispensationem concedit, cujus vi revalidatur aliquod matrimonium, quod initio, propter impedimentum dirimens, fuit nullum, & irritum; cum enim invalidus fuerit consensus ille: quem in primo contractu conjugates præstiterunt, nullam omninò vim habere potest pro eodem postea revalidando.

VII. In supradicto autem casu nullum asserimus esse locum dispensationi, per quam ab iterando, renovandoque consensu conjugates examinantur. Quamvis enim in aliquibus circumstantiis concedantur quædam dispensationes, quæ dicuntur *in radice matrimonii*, per quas renovandi consensus necessitas tollitur, sicuti Auctores docent, & sicuti factum observamus in Apostolicis Clementis XI. litteris, incipientibus: *Apostolicæ dignitatis*, datis die 2. Aprilis 1701. aliis-

aliisque Clementis XII. quarum initium est: *Cum nudum*, & quæ impressæ leguntur, *num. 142. §. 3. tom. 14. novi Bullarii*; certum tamen est, hujusmodi dispensationes, quibus matrimonium redditur validum, & proles ex eo genita legitima nuntiatur, absque ulla renovandi consensus necessitate, concedi quidem aliquandò, gravissimis urgentibus causis, & quatenus conjunctio conjugum extrinsecam speciem habuerit justis matrimonii, neque copula fuerit manifestè fornicaria; sed tunc solum, cum impedimentum, propter quod matrimonium irritum fuit, nequaquam ortum habuit à Jure Divino, vel naturali, sed à lege dumtaxat Ecclesiastica, quam positivam vocant, & cui Summus Pontifex derogare potest; non sanè agendo, ut matrimonium nulliter contractum non ita contractum fuerit; sed effectus illos de medio tollendo, qui, ob hujusmodi matrimonii nullitatem, ante indultam dispensationem, ac etiam in ipso cotrahendi matrimonii actum producti fuerunt, juxta Clementinam: *Quoniam, de immunitate Ecclesiarum*. De his copiosè à Nobis actum est in Foliis, quæ olim in minoribus, à Secretis Congregationi Concilii operam nostram navantes, edidimus in causa *Prægen. Matrimonii*, proposita die 13. Julii 1720. 16. Januarii 1723. 28. Augusti ejusdem anni, & tandem resoluta die 18. sequentis Septembris, sicuti videri potest *tom. 1. & 2. Theauri Resolutionum*. Satis hic sit, quæ tunc ibi retulimus, atque firmavimus, innuisse; quibus inhærentes, concludimus, omninò renovandum esse consensum, cum alter conjugum conversus ad Fidem in matrimonii societate remanere vult cum secundo, vel tertio conjugè, qui eandem Fi-

dem susceperit; etenim matrimonium cum his in infidelitate contractum, propter impedimentum Juris Divini, & naturalis omninò irritum fuit; & in hoc casu locus non est concedendæ dispensationi, quæ à renovando consensu eximere conjuges possit; eò vel magis quod, cum ambo in thori societatem consentiant, nullum esse potest illius generis periculum, quale animarum directoribus sæpè obicitur, ubi impedimentum aliquid dirimens, quod uni solum ex conjugibus notum est, alteri verò prorsus ignotum, debet huic etiam aliqua ratione manifestari, ut novus ab utroque assensus opportunè obtineatur; sicuti præscribitur in illis dispensationum Litteris, quæ à Pœnitentiaria Apostolica in hujusmodi casibus expediti solent, eo conjugè postulante, quem non latet impedimentum. Tunc enim illi, cui cura commissa est manifestandi impedimentum, & matrimonii contracti nullitatem, jure ac merito timendum est, ne conjux alter, qui impedimentum dirimens ignorabat, renovare consensum neget, atque ita matrimonium solutum remaneat. De hoc casu Nos fusiore calamo egimus in *nostra Institutione 87. Latinæ editionis*.

VIII. Ad ea itaque, quæ hucusquè diximus, extra omnem dubitationis aleam collocanda, nil aliud remanet, nisi ut ostendamus, matrimonium infidelitatis tempore à viro cum foemina celebratum, vivente alia, cum qua anteriori se conjugio obstrinxerat, nullum & irritum extitisse tum lege Divina, tum naturali. Non ita institutum fuit à Deo matrimonium, ut unus vir cum pluribus foeminis, sed ut unus cum una dumtaxat conjungeretur: *Vir adhaerebit uxori suæ*. Ita legitur *Genes. c. 2.* Quemadmodum etiam *Erunt duo in carne una*. Quod si jus-

dem Genes. c. 4. legimus, Lamech duas eodem tempore uxores habuisse, Adam & Sellam, ejusque postea exemplum plurimos secutos fuisse, adeo ut *Deuteronomii cap. 21.* de mulierum pluralitate sermo habeatur tamquam de re, quæ jam in morem transierat, ideoque habebatur tamquam legitima consuetudo, quam unusquisque tuta conscientia, & sine ullius reprehensione sequebatur: *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam, &c.* factum id fuerat ex indulto divino, post diluvium, præsertim Patriarchæ Noe concesso, ut majori, qua fieri poterat, celeritate multiplicaretur humanum genus. Sed cum Christus Dominus in *Evangelio Matthæi, cap. 19.* matrimonium ad pristinum monogamiæ statum, conditionemque restitutum esse voluerit, præmissa Genesios verba resumens: *Erunt duo in carne una*, atque ita concludens: *Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*; ex hoc satis superque probatum remanet, non posse quemlibet virum, nisi cum una foemina, matrimonium habere; adeoque ex Lege Divina matrimonium illud irritum & nullum esse, quod prima uxore non adhuc morte sublata, cum alia aliqua muliere celebretur; quemadmodum rectè animadvertit Innocentius III. in *cap. Gaudemus, de divortiiis*, & confirmavit Concilium Tridentinum, *sess. 24. de Matrimonio can. 2.* ubi ita definiendo decrevit: *Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla Lege Divina esse prohibitum; anathema sit*.

IX. Juri Divino jus naturale succedit in iis matrimoniis irritis faciendis, quæ, prima uxore vivente, cum alia, vel aliis pluribus ineuntur. Et quamvis huic veritati obiciatur, quod olim à Deo, sicuti dictum est, permissa

fuit polygamia, ideoque hæc dici non posse videatur naturæ lege prohibita; facilis tamen est, & clara responsio, bifariam scilicet, ac in duo veluti genera, naturæ præcepta distinguit; & eorum quidem aliqua esse tamquam primigenia aliorum principia; alia verò veluti consequentia, quæ à primis illis oriuntur. Prima illa invariabilem quamdam rectitudinis regulam in se continent, quæ nullius mutationis aut dispensationis est capax; ut est præceptum amandi Deum, abstinendi à mendacio, aliaque Divinæ Legis capita, quæ in Decalogo exponuntur. Posteriora verò regulam pariter continent rectitudinis; ita tamen, ut circumstantiis rerum & personarum mutatis, & ipsa mutari possint, mediante dispensatione, quæ tamen à sola potest auctoritate Divina procedere. Tale est præceptum de innocente non occidendo; à quo Deum legimus dispensasse, cum imperavit Abrahamo, ut filium unigenitum Isaac sibi in sacrificium offerret. Itaque ad hanc secundam naturalium præceptorum classem referenda est lex monogamiæ, circa quam aliquandò Deus ad tempus indulsit, ut, ea non obstante, plures, ut supra diximus, duci possent uxores. Ita docent graviore inter Theologos Sanctus Thomas in *supplemento t. ad 3. part. q. 65. art. 1.* Ven. Cardinalis Bellarminus, in *Sacramento Matrimonii lib. 1. cap. 10. & seq.* Estius in *lib. 4. sent. dist. 33. §. 1. & seq.* Sylvius, in *supplemento ad 3. part. 1. S. Thomæ quæst. 6. art. 1. & seq.* Docent quidem Durandus, & Abulensis, juri naturæ polygamiam non repugnare. Quamvis autem singularis hæc eorum opinio dici non possit à Tridentino Concilio fuisse proscripita; cum in eo damnata unice fuerit eorum sententia, qui polygamiam jure Divino vetitam non esse con-

contenderent, sicuti in allato Concilii canone aperte conspicitur; censuram tamen non fugit doctrinæ improbabilis, & alienæ à communi sententia aliorum Theologorum doctærum, polygamiam Divino, æquè ac naturali iuri, eo modo, quem supra innuimus, esse contrariam. Immo non deest, qui solidis fundamentis innixus, post recensitam monogamiam ex parte viri inter præcepta naturalia secundæ classis, eandem contendat, ex parte foeminae, inter præcepta primæ classis adnumerandam; tum quia una mulier pluribus nupta maritis difficile admodum foecundatur, & proles obnoxia est multis in educatione periculis; tum quia in veteri Testamento multi quidem leguntur homines sancti, pluribus uxoribus eodem tempore copulati; sed nullam omnino reperire est inter sanctas foeminas, quæ plures maritos uno eodemque tempore habuerit.

CAPUT XXII.

De postulato proposito circa Matrimonium inter duos Calvinistas in Transylvania contractum, cum alter ex iis, ejurata heresi, ad Fidem Catholicam conversus esset.

Formula, qua hæretici Calvinistæ in celebrandis Matrimoniis utuntur, ex eorum rituali libro, seu formulario desumpta, hæc est: *Dicat minister ad contrahentes: Jungite manus, & dicat: Vir, interrogo te, primo, præter hanc personam, quam manu tenes, alteri causa matrimonii dedistine manum, fidem, ac donum, vel non? Resp. Non dedi. Secundo: Amas ne illam? Resp. Amo. Tertio: Accipis ne illam in uxorem? Resp. Accipio.* Ad foeminam inde conversus, eodem modo de iisdem etiam interrogat. Habitisque ab

utroque conjugis responsionibus minister ita prosequitur: *Dic vir: Verus Deus, qui est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus perfecta Sancta Trinitas, unus verè æternus Deus, ita te adjuvet in tua vera fide, quod personam, quam manu tenes, amas, ex amore illam accipis in perpetuam uxorem, illa contentaberis, cum illa patieris, nec illam, tua, & illius vita durante, nec in sanitate, nec in infirmitate, nec in felici, nec in infelici statu, nec in ulla illius ærumna deseres, quoadusque in sua honestate & puritate permanserit. Ita te Deus adjuvet.* Eadem postea, conversus ad foeminam, repetit.

II. Cum autem inter virum, & foeminam Calvinistas in Transylvania initum fuisset modo prædicto matrimonium, factum postea fuit, ut foemina, ejuratis illius sectæ erroribus, Religioni Catholicæ nomen daret, & primo marito Calvinista in vivis adhuc agente, alteri viro Catholico nuberet. Hoc matrimonium occasionem dedit Transylvaniæ Episcopis interrogandi, num matrimonium, quod mulier recens conversa cum viro Catholico celebraverat, validum habendum esset, an nullum. Quod quidem dubium solvi non posse dignoscitur, nisi prius certò constiterit, an primum matrimonium, ab eadem muliere cum viro Calvinista contractum, quo tempore, & ipsa in eadem heresi versabatur, verum firmumque fuerit, an potius nullum & irritum.

III. Scholasticis disputationibus prætermisit, illius videlicet quæstionis omisso examine, utrum insolubilitas matrimonii consummati, donec uterque conjux vixerit, procedat à jure naturali, necne; id certum est, perpetuam illius firmitatem à jure Divino scripto profluere; sicuti evidenter inferitur ex cap. 2. Genesis, & ex cap. 19.

Sanct-

Sancti Matth. quemadmodum advertit Summus Pontifex Bonifacius VIII. in cap. unic. de voto, & voti redemptione, in sexto, & post eum egregiè observant Patres Concilii Tridentini in Doctrina de Sacramento Matrimonii. Nec minùs certum haberi debet, matrimonii vinculum nequam dissolvi, si ab alterutro conjugum fides conjugalis adulterio frangatur. Quod enim à Christo Domino dicitur apud Sanctum Matthæum cit. cap. 19. *Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur; & qui dimissam duxerit, mæchatur;* non ita debet intelligi, ut, interveniente fornicatione, locus esse possit ejusmodi dimissioni, qua matrimonii vinculum dissolvatur; sed divortio dumtaxat, seu dimissioni, quæ cohabitationem tollat, intacto conjugali vinculo remaneate; sicuti explicat Tridentinum Concilium, can. 7. sess. 24. de Sacramento Matrimonii. Ex his planè consequitur, matrimonium inter virum & foeminam contractum, quo tempore ambo Calvinianæ sectæ adhærebant, validum, firmumque censendum esse, tametsi cum cæteris ejusdem hæresis sectatoribus falsò opinati fuerint, matrimonium etiam quoad vinculum, adulterio interveniente, dissolvi; siquidem credendum est, eos generali voluntate contrahere voluisse matrimonium validum, juxta Christi legem, ideoque etiam adulterii causa non dissolvendum. Privatus enim error nec anteponi debet, nec præjudicium afferre potest generali quam diximus voluntati, ex qua contracti matrimonii validitas, & perpetuitas pendet, & consequenter inducitur nullitas secundi matrimonii, quo foemina, post susceptam Catholicam Fidem, primo adhuc vivente marito, alteri se conjunxit.

Tom. II.

IV. Evidens hac de re videtur esse Innocentii III. textus in Decretali *Gaudemus de divortiis*, ubi ita legitur: *Qui autem secundum ritum suum legitimam repudiavit uxorem, cum tale repudium veritas in Evangelio reprobaverit, numquam, ea vivente, licitè poterit aliam etiam ad Fidem Christi conversus habere.* Sanè Moyses *Deuteron. cap. 24.* propter Hebræorum cordis duritiam, eisdem permisit, ut possent uxores suas repudiare. Quidquid autem sit de ea controversia, quæ inter Theologos agitur, utrum concessio per Moysen, ut majus malum evitaretur, libello repudii, quicumque illum darent, quique reciperent, à poena quidem liberarentur, sed non à culpa; an verò, hujusmodi indulti vigore, ab utraque immunes evaderent; de qua quæstione Nos egimus in nostra Constitutione 38. quæ incipit: *Apostolici ministerii, tom. 2. nostri Bullarii*: quidquid (inquam) sit de ea quæstione, hoc certum est, sublato per Christum Dominum Mosaicæ legis indulto, sicuti legitimus apud Sanctum Matthæum, cap. 19. & apud Sanctum Marcum, cap. 10. matrimonioque ad pristinum insolubilitatis statum redacto, sublato quoque fuisse, prohibitumque libellum repudii. Quo tempore Nos à Secretis eramus Congregationis Concilii, ex parte cujusdam Græci Catholici propositum fuit dubium, an ipsi permitendum esset, ut secundam uxorem duceret, adhuc prima vivente, quam repudiaverat ex causa adulterii in judicio manifestè probato, impetrata præterea à Judicibus facultate, ut novum cum altera matrimonium iniret; Græcorum enim opinio est, quàm vel maxime in praxi tuentur, adulterii causa matrimonii vinculum solvi, quantumvis contra definitum fuerit tum in Decreto de unione Armenorum, edito

A2

2